

Diktaturets kandidater

Taler

Ola Thommessen

Dato

17 mai 1928

Sted

Bygdøy

Omstendigheter

Fedrelandslagets folkefest på Folkemuseet

1 Mine damer og herrer!

Allerede før 30 år var henrundne fra 17. mai 1814, kunde Henrik Wergeland i fortalen til sin konstitusjonshistorie slå fast, at vår fri forfatning hadde vært
5 fruktbar på velgjerninger for det norske folk. Utgått som den var av folkets egen kraft var den tillike blitt fruktbar for andre folk. Eksemplet er også nasjonenes beste læremester.

«Å være eller ikke være var spørsmålet for Norge i 1814. Det var Hamlet mellom
10 landene: tronbåret og ulykkelig, opofret og belurt av falske frender og av verden ansett for avsyndig». Som Hamlet stod det «med fingeren på den bleke panne og øinene vendt mot Jorden i grublende mønstring av egne hjelpemidler», et mishandlet folk, det avmektigste og mest forlatte. Vi hadde Europa mot oss. Vi var solgt, og vi skulde tvinges. Forgjeves løftet edle stemmer i det britiske
15 parlament sig mot «den grusomme urettferdighet å undertvinge det redelige og uskyldige norske folk». Vi hadde Europa mot oss! Men lengselen efter igjen å leve vårt nasjonale liv, var aldri dødd ut i norske hjerter. Under hårdere tider enn vårt folk siden har kjent dem, stod det rede til å bringe sitt høieste gode det høieste offer. «Det hadde mot til å ofre alt, og hvad stort har ikke dette øvet og
20 nådd i verden?»

Det hadde i sin riksforsamling innsiktsfulle, talentrike førere som «visste hvad de vilde og vilde hvad de visste». De var «alle fedrelandsvenner, oppløftet av samme andaktsrene vilje», da de første gang møttes som da de - efter ofte skarp
25 meningsforskjell - i rikssalen knyttet broderkjeden og sa hverandre farvel efter fullført gjerning.

30 Helt nådde de ikke hvad deres hjerter, mot alt håp, hadde håpet. Men de frelste friheten og forberedte fremtiden. Norges munn var kneblet når det overfor andre folk skulde ta vare på sin velferd. Det kostet lange og seige kampe først å verge friheten, siden selvstendigheten uten skår. Men hverken til vedlikeholdelsen eller til fullførelsen av Eidsvollsverket manglet nasjonen førere eller redebonhet til å følge dem.

35 På grunnlovens femtiårsdag 17. mai 1864 lignet Bjørnstjerne Bjørnson vår fri forfatning med en aker, så rik på grøde, at mennene på Eidsvoll, om de kunde sett det, neppe vilde trodd sine egne øine. Det var, som om alt det, der «drømte sig sammen for Norges fremtid i Henrik Wergelands kjempemessige sjel»
40 allerede hadde nådd sin opfyllelse.

Velsignelsen på alle områder hadde ikke gitt ringere foll i de femti år som fulgte. Dens sol hadde skinnet over Norge som neppe nogensinde. Og på hundreårsdagen for den nu fullbragte Eidsvollsgjærning kunde det helt
45 selvstendige Norges konge, omgitt av Storting og råd, i riksforsamlingens sal be «himlen velsigne det land, fedrene har efterlatt, og det folk som skal verge og verne dets fremtid».

Fra alle kanter av landet, fra alle verdenshjørner, hvor nordmenn lever og ferdes,
50 kom hilsener som viste at hundreårsdagen overalt var feiret under en deltagelse som aldri før, og i en stemning som bragte misslyd og strid til å stilne. Fedrelandsfølelsen og takknemligheten for det som blev vunnet på Eidsvoll og det vi siden hadde nådd i kraft av det, behersket alle norske sinn.

55 Ingen norsk kvinne eller mann som kunde følge begivenhetene ni år før hundreårsdagen, glemmer nogensinde den dype lykkefølelse, den berusende fremtidstro som fylte deres hjerter da budskapet om 7. juni flagret ut over landet. I et brev til Christian Michelsen har Alexander Kielland gitt et skjønt og gripende uttrykk for hine dagers stemning. Jeg har den glede å kunne la Dem
60 høre det her idag.

Molde, den 9. juni 1905

Hr. Statsminister Michelsen!

65 Det har været haardt at sidde her saa langt borte i disse Dage. Men jeg har sagt til

mig selv, at der sker mig min Ret; den som aldrig har været med i Politikken, maa ogsaa staa udenfor, naar de store Knuder løses.

70

Men da jeg vaagnede imorges tidligt inde paa Veblungsnæs og spurgte mig selv, inden jeg blev klar, hvorfor jeg kjendte mig saa glad og let, saa lykkelig og fri, og da jeg saa sansede, hvorfor det var, da undredes jeg over at jeg ikke før har bragt Dem og de andre min Tak.

75

Thi der er vel ingen af os, som ikke i disse Dage har følt sig lykkelig og fri, - i disse forunderlige Dage, der har givet os Friheden saaledes, som den var ment i 1814.

80

Beständig - hvor vi gikk og stod, naar vi tenkte og naar vi talte og naar vi sang - bestandig var der en Skygge, vi saa den i de hovmodige Øine hos det andet Folk, hvor vi saa traf dem - hjemme eller ude, selv de, som troede de skjulte den, - Skyggen var der alligevel.

85

Vi saa den i vore Børns Øine, naar vi lærte dem og forsikrede, at alt var i Orden - sandelig i Orden - alligevel - alligevel.

Thi - nu kan vi sige det! Det var ikke fuldt i Orden med denne Frihed, som vi elskede saa brændende; der var denne Skygge som nu er borte.

90

Og for første Gang aander de Norske fuldt ud, der gaar gennem os den uhyre Lettelse efter Tvivlen, som svandt. Tvistepunkter, som ikke lenger behøver at forklares, Indskrænkninger, Hensyn og klamme Fremmedhænder i vore intimeste og saareste Følelser. Endelig har vi alt vort for os selv og lukker
95 Gadedøren med noget af den Triumf, hvormed vi forfremmes fra Elsker til virkelig Egtemand.

100

Og hver eneste norsk Mand, naar han herefter vaagner og kjender, hvor glad og let han er, - han vil vende sig med Tak mod Dem, Hr. Statsminister, og mod de andre gode norske Mænd.

105

Thi ingen maa tro, at jeg kommer alene, - alle er vi med, selv de, som idag ikke er fuldt frimodige, de vil ogsaa komme en Morgen naar de vaagner og bringe Eder det enige Folks inderlige Tak for den Frihed, som nu er frelst klar og skinnende ud af alle Omsvøb og Skygger.

Deres ærbødigst forbundne

110 Alexander L. Kielland.

Siden dengang er 23 år, siden hundreårsfesten 14 år gått hen. Men vi har oplevet at Eidsvollsverket er undsagt på livet. At fremmede inngrep til vårt lands ødeleggelse påkalles og blir tålt. At hele den bestående samfunndsorden, bygget
115 op og utbygget av Norges folk gjennom tusen år, dømmes til kullkastelse.

På grunn av «øieblikkets maktforhold» beklager undsigerne at de må utsette sin gjerning til de har fått flertall i Stortinget og kan bruke folkets egen representasjon som sitt redskap, når dette folks nakke skal tvinges inn under
120 diktaturets åk, når det skal hensettes i umyndighetstilstand «med alle til rådighet stående midler».

Verden har sett mange revolusjoner Den har sett undertrykte folk reise sig mot tyranner og forslavede nasjoner bryte sine lenker. Men landsmenns overfall på
125 landsmenn som med dem, frivillig og utvunget, har delt hver personlig og borgerlig rett og åpnet alle dører for nye krav og tanker - selv kong Salomo vilde erkjenne at dette var et nytt og uhørt tiltak under himmelens sol.

Det folk de truer kan vike for rettferdskrav, det bøier sig for sannhetens majestet. Men for voldstrusler viker det ikke, og det lar sig ikke fraskremme sin
130 dyrekjøpte førstefødselsrett. Den «sterkeste flamme i nordmannens indre» var engang «hat til tyranner, de større og mindre». Det turde være sikrest for diktaturets apostler at de ikke lekte lettsindig med en flamme som den. Deres åk skriver sig fra Moskva. Det er rødt av uskyldig blod.

135 Det var en revolusjonær regjering, født av borgerlig partitvedragt, som førte an i den ansvarsløse lek. Den kunde tjent arbeidernes sak, løftet den op i sitt folks tillit og sympati, gitt dens verste fiender, den fedrelandsløse voldsagitasjon, dødsstøtet, lettet arbeidernes fremkomstvei, gitt, til lærdom for oss alle, også
140 deres bidrag til det byggende virke og omgjerdet det med fred.

Diktaturets kandidater foretrakk revolusjonsfanfarene. Det var dem som gav regjeringens erklæring et preg, som de visste med nødvendighet måtte medføre dens fall. De tilsikter brudd med den fri verdens, med våre nærmeste frendefolks

arbeidere. Norges arbeiderskarer får plass som brikker i et vanviddspill, hvis mål er den menneskelige civilisasjons undergang.

150 Da tsardømmet i Russland falt og landets beste menn beredte sig til å gi også det russiske folk sin 17. mai, hilste menneskeheten det som et strålende morgengry i verdenskrigens mørke. Det kunde ført til en ny dag for verden, og dens åsyn vilde vært lysere enn det er nu.

155 Det blødende og i enhver forstand våbenløse folk falt i nye og verre despoters vold. Morgensolen blev slukt, og det senket sig over det kuede folk et mulm som ennå kaster sine skygger over jorden.

160 Hvordan kunde en bevegelse som denne få tilhold i et oplyst folk som har regnet friheten for sitt herligste klenod, fruktbar på velgjerninger, vunnet ved ofre og slekters kamp? I et folk som den dag i dag i krevende arbeide, under ulykkens hjemsøkelse kan vise et hjertelag, et mot, en samfølelse som strømmer fra kildeveld, i hvis dyp et menneskes som et folks beste egenskaper hører hjemme?

165 Vi døier hårde tider. Vi har døiet hårdere før og overvunnet dem ved samhold, resignasjon og fremtidsvilje. Her, og kun her, er frelsen også nu. Og helt frem kommer vi ikke, vi ser det hver dag som går, før et sterkt, flertallsstøttet styre står ved Norges ror, før vi som kan falle i henrykkelse over fredstraktater med fremmede, også evner å fornye broderkjeden på Eidsvoll, landsmandsringen, når
170 det er vårt fedrelands nød og fare som stiller sin appell.

Innvendingene er mange, på det område har nordmennene en fruktbar fantasi. De er mange som de stridende grupper, der skyter op lik paddehatter i en allerede skimlet valgordnings ly, som de ublu selvkrav, som partienes
175 innbildning om at hvert av dem er Israels utvalgte folk.

Er mennene fra 1905 neppe steget ned i sin grav, før de er glemt? Glemte hvorledes de i en høitidelig henvendelse til nasjonen priste den lykke, at de hadde kunnet fullføre sitt verk, tross all partiforskjell, i full innbyrdes forståelse?
180 Har hellerikke Frankrike lært oss litt i de siste par år om den nasjonale samlings gjenreisningskraft overfor partisplittelsens forarmende avmakt?

Med usigelig lykke er vi vidne til at de frelsende krefter, all motstand og

185 misforståelse til tross, er i vekst, ikke minst hos ungdommen, - vår kjærlighet, vår
forvisning om bedre dager for alle fedrelandets døtre og sønner. Vi ser likesom
en skjønnere verden speilet i dens øine, forjettende som maihimlen, klare og
rene som fedrelandskjærligheten selv. Og den dør ikke. Ti fedrelandet er noget
uendelig større og mere enn selv vårt stolte og fagre land i sommersol og
190 vintersne. Det er vårt folks historie gjennom århundrenes lange rekke som har
spunnet sitt usynlige spinn i slektenes sjel, og som bare vi som hører dette folk
til, kan fornemme. Det er morsmålet som vekket og næret vårt åndelige liv. Det
er sambåndet i virksomhet, i håp og minner. Det er alt det, som gjennom tidene
er bygget op av tenkning og tro, av arbeide og kunst. Det er våre foreldres grav
195 og vår barndoms vugge.

Det skal aldri bli utlevert. Det skal få utfolde sine evner, alt hvad det er og kan
bli for sig selv og for andre, i den frihet og selvstendighet som er dets sol og regn.
For den slår også vi leir. Den er det som brytes ned hvor dens forsvar nedbrytes.
200 Det krenkes og trues og hates nettop fordi vi uten dette baktalte og forsømte
vern hverken hadde maidagen eller junidagen innrisset i vår historie.

Da Christian Frederik den 17. mai 1814 blev valgt til Norges konge, uttalte han
at dagen var en av de viktigste i Norges årbøker. «Det verk er fullendt som skal
205 grunnfeste det norske folks hell. Konstitusjonen er et palladium for folkets
frihet som selv urettferdighet og vold ikke ustraffet skal antaste».

Hundre år efter skrev en fremtredende forfatter, professor Koht, som siden har
tatt plass blandt palladiets antastere, at vår fri forfatning «har vært det faste vern
210 for vår selvstendighet og frihet, for folkets husbondsrett i landet. I alle
omskiftelser har dens ånd vært levende hos oss; dens store prinsipper har vært en
mektig fremgangskraft i vårt statsliv, samfundsliv og åndsliv. Den har lyst vei for
oss med sin sterke maning: Nordmenn skal bo i Norge, et fritt norsk folk skal
her ha sitt trygge og fagre hjem.»

215 Og vi, som står her idag, vi vil, hvor vi enn har vår plass og hvor vi ferdes, vie all
vår kraft og evne til at vårt folk må fortsette sitt liv i lyset av hin sterke maning. I
Norge skal Norges folk være herre. Ingen vold og ingen urettferdighet skal
straffløst antaste frihetens palladium, vår mektigste fremgangskraft.

220

Den leve! Leve den syttende mai!

Kilde

Ola Thommessen: Tidens guder. Oslo 1928, s. 172185.

225

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/diktaturets-kandidater>

230

235

240

245

250

255

260